

УДК 75.04-053.2:75.051:75.071.1(477.54)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/91-2-21>

Наталія ТРЕТЬЯКОВА,

orcid.org/0009-0002-8970-3062

старший викладач кафедри живопису

Харківської державної академії дизайну та мистецтв

(Харків, Україна) tretyakovanata1978@gmail.com

ТЕМА ДИТИНСТВА В ТВОРЧОСТІ ХАРКІВСЬКИХ МИСТКИНЬ (ВІКТОРІЯ ЧАУС, НАТАЛІЯ ТРЕТЬЯКОВА, ІРИНА КАЛЮЖНА)

Актуальність дослідження теми дитинства в сучасному станковому живописі України, особливо в рамках таких шкіл як харківська, зумовлена її роллю як відображення культурної ідентичності та емоційних трансформацій суспільства в умовах сучасних викликів, війни та посттравматичного відновлення. Стаття присвячена дослідженню художньої репрезентації теми дитинства у творчості сучасних харківських мисткинь – Вікторії Чаус, Наталії Третякової та Ірини Калюжної, чії роботи становлять значний внесок у розвиток українського живопису. У роботі детально проаналізовано індивідуальні авторські підходи до втілення цього універсального сюжету, який кожна з художниць осмислює через призму власного досвіду.

Аналіз творчого методу Вікторії Чаус показує її вміння передавати емоційну щирість і легкість дитячого повсякденного життя. Особливістю сріблястих полотен Наталії Третякової є гра світла й кольору, яка підкреслює мінливість дитячих емоцій і переживань. Ірина Калюжна додає соціальний контекст до дитячих зображень. Ці підходи харківських мисткинь демонструють, що тема дитинства в живописі виконує подвійну роль: з одного боку, вона стає відображенням особистої історії та емоційного світу кожної авторки, відкриваючи доступ до їхніх дитячих спогадів і переживань, а з іншого, стає ключем до розуміння еволюції портретного жанру в межах харківської мистецької школи, де традиції поєднуються з інноваціями, відкриваючи нові горизонти для дослідження сучасного українського живопису. Особливу увагу приділено тому, як твори мисткинь переконливо демонструють, що дитинство – це не лише відлуння сьогодення, а й міст до майбутнього, де мистецтво виступає потужним інструментом для зіцелення травм, збереження людяності та підтримки віри в краще, що особливо актуально в умовах сучасних викликів для українського суспільства.

Ключові слова: станковий живопис, харківська художня школа, тема дитинства, реалізм, імпресіонізм.

Nataliia TRETYAKOVA,

orcid.org/0009-0002-8970-3062

Senior Lecturer at the Department of Painting

Kharkiv State Academy of Design and Arts

(Kharkiv, Ukraine) tretyakovanata1978@gmail.com

THE THEME OF CHILDHOOD IN THE WORKS OF KHARKIV ARTISTS (VIKTORIA CHAUS, NATALIA TRETYAKOVA, IRINA KALYUZHNA)

The relevance of researching the theme of childhood in contemporary easel painting in Ukraine, especially within schools such as the Kharkiv School, is determined by its role as a reflection of cultural identity and emotional transformations in society in the context of modern challenges, war, and post-traumatic recovery. The article is devoted to the study of the artistic representation of the theme of childhood in the works of contemporary Kharkiv artists – Viktoria Chaus, Natalia Tretyakova, and Irina Kalyuzhna, whose works make a significant contribution to the development of Ukrainian painting. The work provides a detailed analysis of the individual approaches of the authors to the embodiment of this universal theme, which each of the artists interprets through the prism of their own experience.

An analysis of Viktoria Chaus' creative method reveals her ability to convey the emotional sincerity and lightness of children's everyday life. A distinctive feature of Natalia Tretyakova's silvery canvases is the playful interplay of light and color, which emphasizes the changeability of children's experiences. Irina Kalyuzhna adds a social context to her images of children. These approaches by Kharkiv artists demonstrate that the theme of childhood in painting plays a dual role: on the one hand, it reflects the personal history and emotional world of each author, providing access to their childhood memories and experiences, and on the other hand, it becomes the key to understanding the evolution of the portrait genre within the Kharkiv art school, where tradition is combined with innovation, opening new horizons for the study of contemporary Ukrainian painting. Particular attention is paid to how the artists' works convincingly demonstrate that childhood is not only an echo of the present, but also a bridge to the future, where art acts as a powerful tool for healing trauma, preserving humanity, and supporting faith in a better future, which is especially relevant in the context of the current challenges facing Ukrainian society.

Key words: easel painting, Kharkiv art school, theme of childhood, realism, impressionism.

Постановка проблеми. Тема дитинства в станковому живописі завжди займала особливе місце в історії мистецтва, адже вона дозволяє художникам досліджувати універсальні аспекти людського життя: невинність, радість, вразливість та надію на майбутнє. У сучасному світі, де суспільство стикається з викликами війн, соціальних змін та екологічних криз, ця тема набуває нової актуальності. Дитинство символізує не лише ностальгію за втраченим раєм, але й надію на «відродження». У станковому живописі, як у формі індивідуального вираження на полотні, художники можуть передати інтимні емоції, сімейні зв'язки та соціальні контексти, роблячи твори близькими глядачеві. В українському мистецтві ця тема особливо резонує через історичні травми, такі як революції, голодомори та сучасна війна, де образ дитини стає метафорою виживання нації.

Актуальність теми дитинства в станковому живописі харківських мисткинь полягає в її здатності поєднувати особисте з універсальним. У часи, коли Україна переживає агресію, образ дитини стає потужним символом опору та відновлення.

Мета роботи полягає в аналізі художнього втілення теми дитинства у творчості Вікторії Чаус, Наталії Третякової та Ірини Калюжної, виявлення індивідуальних авторських підходів та визначення спільних рис, що характеризують художню специфіку харківської мистецької школи в інтерпретації цієї теми.

Аналіз досліджень. Аналіз джерел до наукової публікації демонструє широкий спектр підходів до вивчення творчості художниць у контексті станкового живопису, харківської художньої школи, а також тем дитинства, реалізму та імпресіонізму. Голубець О. у своїй монографії «Мистецтво ХХ століття: український шлях» (Голубець, 2012) надає загальний аналіз розвитку українського мистецтва, що слугує теоретичною основою для розуміння контексту діяльності харківських мисткинь. Стаття Ольги Денисенко фокусується на творчості Вікторії Чаус, підкреслюючи її внесок у зображення дитячої тематики через імпресіоністські прийоми (Денисенко, 2011). У публікації Марини Пономаренко розкривається індивідуальний стиль Ірини Калюжної, акцентуючи на її інтерпретації дитячої теми (Пономаренко, 2012).

До аналізу залучені публікації з вивчення особливостей українського народного костюма в жанровому портреті українських художників, в яких визначений вплив етнографічних мотивів в станковому живописі, що є актуальним для вивчення побутових сцен із дітьми в роботах харківських мисткинь (Долеско, 2022).

Важливим джерелом дослідження стали каталоги та альбоми, в яких репрезентована як еволюція харківської школи живопису в цілому, а також візуальні матеріали для аналізу стилістичних особливостей творчості обраних мисткинь (Третякова, 2018).

Виклад основного матеріалу. Вікторія Чаус (р.н. 1967) – сучасна українська художниця, чия творчість відзначається емоційною глибиною, технічною майстерністю та здатністю перетворювати повсякденні сюжети на мистецькі образи. Мисткиня наголошує на важливості емоційного переживання в творчості, працюючи з натури, але додаючи власну інтерпретацію для створення атмосфери затишку та ностальгії.

У картині Вікторії Чаус «Танцювати хочу» (іл. 1) особливу увагу зосереджено на дитячому образі, що постає як символ щирості, безпосередності та прагнення до самовираження. Мисткиня зображає маленьку дівчинку в момент захопленого споглядання себе у дзеркалі, що підкреслює внутрішній світ дитини, її мрії та прагнення відчувати себе в ролі балерини. У творі відсутній будь-який зовнішній сюжет чи дія – головним є сам процес переживання, стан емоційної зосередженості й гри у власну уяву. Образ дівчинки, одягненої в яскраву спідничку, наповнений світлом і теплом, він апелює до глядача через ніжність та емоційну правдивість.

Робота художниці має безпосередній зв'язок із традиціями харківської школи живопису, яка відома увагою до психологічної глибини образу, тонкими нюансами колориту та вмінням поєднувати реалістичне відтворення з експресивною живописною мовою. Вікторія Чаус закінчила Харківську державну академію дизайну та мистецтв у 1989 році. На її творчість вплинули традиції української реалістичної школи та імпресіонізм.

Важливим аспектом сучасного живопису Харкова є світлові ефекти й багата кольорова палітра, що гармонійно поєднує теплі й холодні відтінки. Саме ця школа дала численним митцям можливість творчо синтезувати реалізм з елементами імпресіонізму, де реалістичність постає не як механічне відтворення дійсності, а як спосіб відобразити атмосферу, настрій і духовний стан героя твору.

У картині «Танцювати хочу» реалізм виявляється в уважному спостереженні за дитиною, точній передачі пластики її рухів, природності пози, а імпресіоністичні тенденції простежуються у вільному мазку, світлотіньових переливах, грі кольорових плям, які створюють відчуття живої миттєвості. Дзеркальний простір посилює ефект імпресіоністичного бачення, адже відображення

стає метафорою подвійного сприйняття – реального і внутрішнього.

Таким чином, у живописних творах Вікторії Чаус поєднуються традиції академічної школи та живописна свобода, властива імпресіонізму. Дитячі образи в роботах мисткині набувають універсального значення: вони є не є індивідуалізованими, а скоріш символічними архетипами уособленням мрії, прагнення до краси та творчості, що органічно вписуються в ширший контекст концептуальності сучасного українського живопису.

Особливе місце в творчості художниці займає тема дитинства, яка розкривається через ностальгійні спогади авторки та безпосередні натурні спостереження. У полотні «Друг дитинства» (іл. 2) художниця вдало поєднує камерність мотиву з універсально значимими сюжетними лініями, які знайомі кожному. На її полотнах можна побачити іграшки, книжки та інші атрибути дитинства, які набувають глибокого філософського звучання. Художня мова цих творів відрізняється особливою теплою колірною гамою, де переважають м'які пастельні тони, що нагадують про щирість та чистоту дитячих емоцій.

У роботах мисткині тема дитинства набуває особливої актуальності, асоціюючись із втраченим раєм та прагненням до внутрішнього спокою. Вікторія Чаус створює образи, що резонують із сучасним глядачем, пропонуючи йому знайти в собі дитину та звернутися до джерел простоти і радості буття. Тема дитинства також демонструє особисті переживання та спогади мисткині, що робить її роботи зрозумілими та духовно близькими для широкого загалу.

Іл. 1. Чаус В. Танцювати хочу. 2015. Полотно, олія. 70х90

Однієї з відомих представниць харківської школи живопису є Наталя Третякова (р.н. 1978). Її живописні полотна вирізняються легким, повітряним мазком, майстерною грою світла та

кольору, що дозволяє передати мінливість емоцій і миттєвості життя. Особливу увагу в її творах привертає тема дитинства – зображення дітей, сповнені щирості, невинності та радості, часто вpleтені в побутові сцени чи природне оточення. Ця тема підкреслює її вміння через імпресіоністичну манеру передавати глибокий емоційний зміст, роблячи портрети «живими» й незабутніми.

Іл. 2. Чаус В. Друг дитинства. 2015. Полотно, олія. 80х60

Іл. 3. Трет'якова Н. Поліна з коником. 2016. Полотно, олія. 80х100

Іл. 4. Трет'якова Н. Олівка з Ялушею. 2012. Полотно, олія. 100х90

Творчість Наталії Трет'якової посідає помітне місце у сучасному українському мистецтві й тісно пов'язана з традиціями харківської школи живопису. Її твори легко впізнавані завдяки яскравій, сонячній палітрі, поєднанню енергійної манери письма з ліричною виразністю. Центральною темою в портретному жанрі мисткині є дитинство.

Іл. 5. Третьякова Н. А раптом не прийде. 2018. Полотно, олія. 40х60

Дитячі образи у її картинах вирізняються особливою щирістю та психологічною проникливістю, часто це портрети дітей художниці в різні періоди життя. У таких роботах, як «Поліна з коником» (іл. 3), «Олівка з Ялушею» (іл. 4), «А раптом не прийде» (іл. 5) відчутна інтимність авторського погляду та прагнення передати чистоту дитячого світу. Дитячі портрети художниці поєднують риси реалізму з декоративною виразністю, а світла тональність і теплий колорит підсилюють атмосферу радості та щирості.

Живописна робота «А раптом не прийде» вирізняється глибоким емоційним підтекстом та тонким поєднанням реалістичної манери з експресивними елементами. Тематично твір звертається до внутрішнього світу дитини, його хвилювань і очікувань, що підкреслює сама назва – вона задає інтонацію тривоги та непевності, що відбивається у серйозному погляді хлопчика. Контраст між ніжним дитячим образом і великою м'якою іграшкою створює відчуття вразливості та потреби у підтримці, підкреслюючи тему дитинства як світ простору надій та одночасно крихкості.

Стилістично робота поєднує академічну точність у відтворенні обличчя з більш узагальненою, широкою і енергійною манерою письма у зображенні іграшки та фону. Такий прийом дозволяє акцентувати увагу на психологічному стані дитини, водночас створюючи художню рівновагу між реалістичною деталізацією та живописною імпресією. Колористика побудована на поєднанні м'яких світлих тонів і пастельних акцентів із глибшими відтінками тла, що підсилює атмосферу зосередженості та очікування. Таким чином, робота Наталії Третьякової стає не лише портретом, а й символічним образом дитячого неспокою та переживань, які втілені через поєднання реалістичної виразності та емоційно насиченого живописного письма.

Звернення до теми дитинства в її живописі є не лише особистим мотивом, а й ширшою художньою концепцією: у дитячих образах уособлено ідею світлого боку життя, невинності та гармонії, що резонує з естетикою харківської школи, де ліричність і реалістична традиція взаємодіють із імпре-

сіоністичними відтінками. Таким чином, у творчості Наталії Третьякової тема дитинства постає не як побіжний сюжет, а як стрижень її живописного світу, в якому поєднано індивідуальне й універсальне, інтимне й культурно значуще.

Дитячі образи, які художниця створює упродовж багатьох років, стають своєрідним «лабораторним полем», де поєднуються класична портретна традиція, властива академічній школі, та експериментальні пошуки сучасного мистецтва. У цих портретах особливо чітко проявляється синтез реалістичної уважності до деталей і враження миттєвості, притаманної імпресіоністичній візуальності. Завдяки цьому дитячі образи харківської мисткині набувають не тільки інтимно-психологічного змісту, а й відображення ширших культурних процесів, зокрема діалогу між традицією та модерністськими або постмодерністськими тенденціями в живопису. Вони демонструють, як портретний жанр, залишаючись вірним класичним засадам, може оновлюватися через нові способи вираження емоційності, світлових ефектів та колористичних акцентів.

Іл. 6. Калюжна І. Сонце. 2022. Полотно, олія. 150х110

Іл. 7. Калюжна І. Нічні страхи. 2023. Полотно, олія. 120х90

Іл. 8. Калюжна І. Все буде добре. 2022. Полотно, олія. 150x100

Творчість харківської художниці Ірини Калюжної (р.н. 1975) вирізняється глибоким прагненням передати красу та гармонію життя через живопис, який для неї є не лише професією, а й внутрішньою потребою, частиною її сутності. У живописних роботах Ірини Калюжної образи дівчаток у національному вбранні функціонують як багатоплановий символ української культурної ідентичності. Акцент на дитячому архетипі дозволяє авторці виокремити категорії незайманості, чистоти та вразливості як онтологічні основи національного буття. Відсутність прямої політичної конотації сприяє глибинному емоційно-філософському сприйняттю образної системи.

Водночас у зображеннях очевидна тонка відтінена чуттєвість, що прочитується через пластичну передачу фактури шкіри, ніжний рум'янець та задумливий, відкритий погляд персонажів. Ця естетизація дитинства наголошує на життєствердній силі та безперервності культурної традиції України, що втілюється сучасними харківськими мисткинями.

На картині Ірини Калюжної «Сонце» (іл. 6) представлена маленька дівчинка, яка лежить на боці серед синьо-жовтих тканин, які символізують кольори прапора України. Світле волосся дівчинки хаотично розсипається, начебто рухаючись, навіть уві сні. Нічна сорочка біла, з витонченими мереживними деталями на манжетах і подолі, виконана тонкими мазками, що контрастує з більш узагальнено трактованим середовищем. Блакитні тканини під нею намальовані пастозними мазками, що створює відчуття глибини і текстурності, яка варіюється від напівпрозорих до непрозорих ділянок. Фон темний, місцями майже чорний, що

створює сильний контраст з більш світлою фігурою дитини і тканинами на передньому плані, привертаючи погляд глядача до обличчя дівчинки.

Композиція діагональна, тіло дитини утворює динамічну криву по всьому полотну. Колірна палітра переважно холодна, яскраво-жовта подушка і відтінки шкіри дівчинки створюють теплі акценти. Нанесення фарби демонструє поєднання реалізму в зображенні рис дівчини та деталей її одягу з експресіоністськими елементами в обробці фону та тканин. Елементи імпресіонізму проявляються в обробці світлових ділянок з видимими мазками пензля, що поглиблює змістовну глибину твору створюючи відчуття руху часу таплинності життя.

Використані образотворчі засоби (колір, композиція та текстура фарби) сприяють відчуттю спокійного споглядання та викликають асоціації з невинністю та мрійливістю, які часто пов'язують з дитинством. Загальний стиль демонструє поєднання реалізму та імпресіонізму, що є характерним для Харківської школи живопису, але водночас має виразний почерк монументального спрямування Ірини Калюжної.

Тему дитячих травм і жіночого материнського захисту в умовах війни Ірина Калюжна розкриває в живописному полотні «Нічні страхи» (іл. 7). Композиція зосереджена на трьох фігурах – матері та дітей, які притискаються одне до одного в єдиному захисному пориві. Мати постає символом опори й обійстя, що намагається сховати дітей від загрози зовнішнього світу. Дві дівчинки уособлюють вразливість та страх, але водночас – надію, яку вони знаходять у материнському теплі. Назва роботи «Нічні страхи» акцентує увагу на глибинному психологічному досвіді, що виходить за межі конкретної ситуації й набуває універсального звучання. Таким чином, твір Ірини Калюжної не лише документує драматичну реальність воєнної агресії Росії проти України, а й трансформує її у символічний образ боротьби за збереження дитинства й людської гідності.

В станковій роботі «Все буде добре» (іл. 8) зображені дві дівчинки в традиційних українських вишиванках, білі блузи з червоними маковими мотивами підкреслюють їх культурну ідентичність. Старша дівчинка турботливо обіймає плечі молодшої сестри, яка тримає в руках невелику скляну чашу з свічкою, що додає картині тонкого символічного змісту. Домінуючий червоний фон нанесений нерівномірно технікою імпастро, що додає глибини сюжету картини та підкреслює ніжність прозорих нашарувань в обличчях дівчат.

Червоні маки на вишиванках тонко перегукуються з кольором фону. Художниця використовує імпресіоністичну техніку, додаючи експресіоніс-

тичну стилістику, що відповідає традиціям харківської школи живопису у поєднанні елементів реалізму, імпресіонізму та експресіонізму. Червоний фон символічно представляє цінність життя, невимовно натякає на приховані тривоги сьогодення, демонструючи складну тематичну багатшаровість теми. Таким чином, художня стратегія Калюжної полягає у втіленні архетипу нації через призму дитячої свідомості, де національний костюм (зокрема, вишиванка) виступає як знак історичної пам'яті, а фізіологічна досконалість дитячих рис – як метафора духовної стійкості та життєздатності українського культурного коду.

Висновки. Тема дитинства у живопису Вікторії Чаус, Наталії Третьякової, Ірини Калюжної вико-

нує подвійну роль: з одного боку вона відображає особисту історію та емоційний світ мисткинь, а з іншого – стає ключем до осмислення еволюції портретного жанру в межах харківської мистецької традиції, відкриваючи нові перспективи для дослідження сучасного українського живопису.

Твори сучасних харківських художниць свідчать, що дитинство – це не лише про сьогодення та минуле, але й про майбутнє, де мистецтво завжди буде допомагати зцілити травми та зберегти людяність і віру на краще. Ця тема продовжує надихати, адже в станковому живописі вона дозволяє глядачеві побачити світ очима дитини – чистим, сповненим можливостей і надій на щасливе майбутнє.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голубець О. Мистецтво ХХ століття: український шлях. Львів : Колір ПРО, 2012. 200 с.
2. Денисенко О. Невладна радість буття. *Образотворче. мистецтво*. 2011. № 2. С. 24–25.
3. Долеско С. В. Мистецький образ українського народного костюма в жанровому портреті українських художників (Російсько-українська війна 2022 р.). Мистецтвознавчі записки. 2022. Вип. 41. С. 40–47.
4. Кафедра живопису ХДАДМ: традиції та сучасність : Альбом. Харків, 2015. 232 с.
5. Пономаренко М. В. У перспективі творчого розвитку : Ірина Калюжна. *Образотворче мистецтво*. Київ, 2012. № 1/2. С. 60–61.
6. Традиції і сучасні мистецькі практики Харківщини / упоряд.: О. Коваль, Д. Курсін, В. Лещенко. Харків : ПП «Юнісофт», 2023. 526 с.
7. Третьякова Н. Живопис: Портрет, натюрморт, пейзаж. Харків: ХОНСХУ, 2018. 72 с.

REFERENCES

1. Holubets O. (2012) *Mystetstvo XX stolittia: ukrainskyi shliakh*. [20th Century Art: The UkrainianWay]. Lviv : Kolir PRO, 2012. 200 h. [in Ukrainian].
2. Denysenko O. (2011) *Nevladna radist buttia* [The uncontrollable joy of being]. *Obrazotvorche. mystetstvo*. 2. 24–25. [in Ukrainian].
3. Dolesko S. V. (2022) *Mystetskyi obraz ukrainskoho narodnoho kostiума v zhanrovomu portreti ukrainskykh khudozhnykiv* (Rosiisko-ukrainska viina 2022 r.) [A mystical image of Ukrainian folk costume in a genre portrait of Ukrainian artists (Russian-Ukrainian war 2022)]. *Mystetstvoznachy zapysky*. 41. 40–47. [in Ukrainian].
4. Kafedra zhyvopysu HDADM: Traditsii ta suchasnist. [Department of Painting KSADA: Traditions and modernity]. *Yuvileinyi albom-katalog*. Kharkiv: HDADM, 2015. 239 p.
5. Ponomarenko M. V. (2012). *U perspektyvi tvorchoho rozvytku* : Iryna Kaliuzhna [The prospect of a creative person has developed: Irina Kalyuzhna]. *Obrazotvorche mystetstvo*. 1/2. 60–61. [in Ukrainian].
6. *Traditsii i suchasni mystetski praktyky Kharkivshchyny* [Traditions and modern mystical practices of Kharkiv region] / uporiad.: O.Koval, D.Kursin, V.Leshchenko. Kharkiv : PP «Junisoft», 2023. 526 s. [in Ukrainian].
7. Tretiakova N. (2018). *Zhyvopys: Portret, natiurmort, peizazh* [Painting: Portrait, still life, landscape]. Kharkiv: KhONSKhU. 72. [in Ukrainian].

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.10.2025

Дата публікації: 24.11.2025